

ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ

IMPORTS OF THE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF OIL AND GAS COMPLEX IN UKRAINE

Король С.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

У статті проведено науково-теоретичне дослідження імперативів розвитку підприємств нафтогазового комплексу в Україні. Визначено цільові орієнтири газорозподільних підприємств. Запропоновано енергоефективні та енергозберігаючі заходи для поліпшення стану підприємств нафтогазового комплексу. Окреслено напрями розвитку нафтогазового комплексу України, а також зроблено акцент на концепції сталого розвитку як однієї з нових теоретичних доктрин.

Ключові слова: нафтогазовий комплекс, газорозподільне підприємство, концепція сталого розвитку, газові ресурси, цільові орієнтири, інвестиції, інновації.

В статье проведено научно-теоретическое исследование императивов развития предприятий нефтегазового комплекса в Украине. Определены целевые ориентиры газораспределительных предприятий. Предложены энергоэффективные и энергосберегающие мероприятия для улучшения состояния предприятий нефтегазового комплекса. Определены направления развития нефтегазового комплекса Украины, а также сделан акцент на концепции устойчивого развития как одной из новых теоретических доктрин.

Ключевые слова: нефтегазовый комплекс, газораспределительное предприятие, концепция устойчивого развития, газовые ресурсы, целевые ориентиры, инвестиции, инновации.

In the article a scientific and theoretical study was carried out on the imperative of development of enterprises of the oil and gas complex in Ukraine. The target benchmarks of gas-distributing enterprises are determined. Energy-efficient and energy-saving measures are proposed to improve the state of the oil and gas complex enterprises. The directions of development of oil and gas complex of Ukraine are outlined, as well as emphasis on the concept of sustainable development as one of the new theoretical doctrines.

Key words: oil and gas complex, gas distributing enterprise, concept of sustainable development, gas resources, target benchmarks, investments, innovations.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В Україні нафтогазовий комплекс належить до одних із найголовніших елементів промислового потенціалу країни. Нафтогазові підприємства за економічним змістом належать до природних монополій, які визначають специфіку фінансового забезпечення для їхнього розвитку. З урахуванням макроекономічної нестабільності розвинених країн та суттєвих загроз, які вона провокує для економіки України, основним завданням усіх гілок влади в умовах сьогодення для підтримки й розвитку інвестиційної діяльності є систематична робота з поліпшення інвестиційного клімату України та впровадження заходів щодо акумулювання внутрішніх фінансових ресурсів на інвестиційні цілі, особливо в контексті нафтогазового комплексу. Тому потребують першочергового розв'язання

питання не тільки розширення пошуково-розвідувальних робіт нових родовищ нафти й газу та знаходження альтернативних джерел, застосування енергозберігаючих технологій, а й удосконалення системи управління виробничо-комерційною діяльністю підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Окремі аспекти функціонування підприємств нафтогазового комплексу, розвитку газорозподільних підприємств розглядали у своїх роботах такі вітчизняні вчені, як Л. Гораль, А. Грицик, С. Король, В. Мирошниченко, С. Онищенко, О. Шапран, В. Шийко, К. Штепенко, О. Червінська та ін. Водночас питання детермінант розвитку підприємств нафтогазового комплексу в умовах сьогодення нині постають достатньо гостро та потребують подальшого дослідження.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Наявні дослідження теоретичних основ щодо імперативів розвитку підприємств стосуються у переважній більшості саме промислових підприємств. При цьому не приділяється увага газорозподільним підприємствам у контексті визначення основних детермінат інвестиційного та інноваційного спрямування. Не враховується концепція сталого розвитку, яка є однією з нових теоретичних доктрин, що покликана істотно допомогти у вирішенні наявних негативних тенденцій функціонування світової господарської системи.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення імперативів розвитку підприємств нафтогазового комплексу в Україні з урахуванням умов сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Складна ситуація на вітчизняних підприємствах у період кризи, відсутність необхідного розвитку і навіть стабільності відображають недостатньо враховані можливості чи невикористані ресурси. Сучасний стан нафтогазового комплексу набуває особливого значення, зважаючи на теперішні умови фінансово-політично-військової ситуації, коли Україна потребує чи не найбільшого залучення інвестицій за всю історію існування. Тому сфера нафтогазової промисловості в євроінтеграційних умовах вимагає особливої уваги науковців, які можуть поглибити підходи до розуміння економічної сутності нафтогазового комплексу та першочергового вирішення його проблем з інвестиційних позицій у напрямі енергоефективності.

Склад нафтогазового комплексу багатограний, оскільки до нього входять підприємства з видобутку вуглеводнів, виробництва скрапленого природного газу, зберігання, розподілу та постачання природного газу споживачам, транспортування, у тому числі транзиту, нафти та газу, а також нафтопереробна промисловість та інші обслуговуючі галузі. З урахуванням всеохоплюючої компонентності нафтогазового комплексу деталізуємо імперативи його розвитку в частині газорозподільних підприємств (ГРП).

Оскільки частина газових ресурсів використовується ГРП на власні потреби, частина втрачається у процесі транспортування, зберігання, то для визначення раціональності використання витрат цих підприємств предметом аналізу повинна бути структура витрат за напрямками їх виникнення та використання, зокрема: витрати на виробництво, виконання робіт та реалізація послуг; витрати на надання послуг споживачам; витрати на обслуговування системи газопостачання.

Кожна із цих груп може диференціюватися за елементами, отже, основними цільовими орієнтирами ГРП повинні бути: логістика, управління фінансами, планування й управління виробни-

цтвом, управління взаємовідносинами з партнерами і клієнтами, управління розподілом газових потоків, сервісне обслуговування, матеріальне стимулювання, управління якістю [1].

На нашу думку, основним імперативом серед усіх цільових орієнтирів є управління якістю, оскільки саме від неї залежить, наскільки ефективно будуть реалізовані всі інші орієнтири. Ми вважаємо, що продукти ГРП завжди будуть у попиті, при цьому мають забезпечуватись стандартні параметри якості, серед яких: калорійність (теплота згорання), тиск, вологість, температура, ступінь (коефіцієнт) стискування, безперервність, енергоефективність, надійність, інноваційність [2–5]. Ураховуючи теперішні реалії української економіки, коли впроваджені жорсткі бюджетні обмеження щодо використання коштів на капітальні потреби, можна стверджувати, що, незважаючи на ймовірність позитивних зрушень у далекоглядній перспективі, у короткотерміновому періоді ситуація з рівнем енергоефективності газорозподільних підприємств може ускладнитися [1, с. 122].

Ключовою умовою енергоефективного виробництва є достатність його фінансування. Це пов'язано з тим, що розвиток та функціонування паливно-енергетичного комплексу потребує значних інвестиційних ресурсів. Незважаючи на актуальність і нагальність завдання розширеного фінансування заходів енергозбереження, економічна сутність та структура цілісної системи фінансування недостатньо глибоко розроблені [6, с. 200].

При цьому основними інвестиційними проектами стосовно енергоефективності та енергозбереження є програми енергозбереження, які розробляються на ієрархічних рівнях – від державного до підприємницького. Основною умовою фінансування таких програм є забезпечення інвестиційними ресурсами.

Але в умовах обмеженості обігових коштів підприємств залучення інвестицій у сферу енергозбереження на впровадження енергозберігаючої техніки та технологій є основною проблемою в економіці України. Формуванню дієвої й ефективної системи фінансування енергозберігаючих проектів передують встановлення: умов та напрямів використання фондів енергозбереження, визначення вимог щодо безпроцентного та пільгового кредитування, встановлення першочерговості інвестування, особливостей застосування лізингових операцій для придбання енергозберігаючого обладнання тощо. Основним джерелом наповнення фондів енергозбереження і, відповідно, фінансування заходів є частина прибутку, звільнена від оподаткування у період зростаючої вартості енергоресурсів. Найважливішою умовою ефективного фінансування заходів енергозбереження є заохочення суб'єкта підприємницької діяльності до використання енергоощадних технологій. До найефективніших стимулів можна віднести: пільгове кредитування, податкові пільги, преміювання працівників. Основний акцент на фінансування енергозбереження зорієнтований

на власні кошти підприємств, що є властивим для ринкової економіки, проте необхідно врахувати, що газотранспортні підприємства є державними, а тому й фінансування енергозбереження на цих підприємствах повинно передусім здійснюватися за рахунок державних коштів [6, с. 203].

Тому в умовах нестачі інвестиційних ресурсів виявлення резервів і напрямів енергоефективності та енергозбереження має особливе значення.

Зважаючи на зазначене вище, вважаємо за доцільне визначити енергоефективні напрями, що сприятимуть розвитку газорозподільних підприємств, серед яких:

- розроблення та впровадження енергозберігаючих технологій;
- постійне дослідження об'єктів та умов фактичних витрат газу;
- розроблення методики індивідуального нормування витрат паливного газу;
- аналіз локальних та системних резервів енергозбереження;
- впровадження більш економічних ГТД;
- автоматизація регулювання та керування на газорозподільних мережах;
- розроблення енергозберігаючих технологій та технічних рішень для окремих об'єктів;
- обстеження технічного стану обладнання газорозподільних мереж;
- розроблення методів та комп'ютерних програм оптимізації режимів роботи ГРП;
- підвищення економічності роботи ГРП;

– впровадження автоматизованих систем комерційного обліку енергоносіїв;

– впровадження когенераційних установок для виробництва електричної та теплової енергії.

В умовах сьогодення функціонування ГРП із позицій формування енергоефективної та енергозберігаючої економіки розглядається в аспекті раціонального споживання енергоресурсів, що представлено розробленням та впровадженням енергозберігаючих заходів на основі ефективного фінансування. Тому для зниження енергоємності кожного окремо взятого виробництва та національної економіки загалом створюють програми енергозбереження та енергоефективності на кожному ієрархічному рівні, в яких вже закладено джерела та механізми фінансування, проте проведені дослідження показують, що й досі фінансування енергозбереження на газорозподільних підприємствах здійснюється неефективно, що й призводить до зниження ефективності енергозберігаючої політики.

Одним з імперативів успішного функціонування підприємств нафтогазового комплексу є їх орієнтація на інноваційну стратегію в умовах сталого розвитку. На ГРП вона може спрямовувати за різними напрямками, оскільки в діяльності газорозподільних підприємств застосовуються різні види інновацій, зокрема технічні, технологічні, організаційно-управлінські, соціальні, екологічні й стратегічні, проте їх питома вага є нерівномірною, оскільки найбільшу частку займають технічні та технологічні інновації, а всі інші – незначну частку (рис. 1).

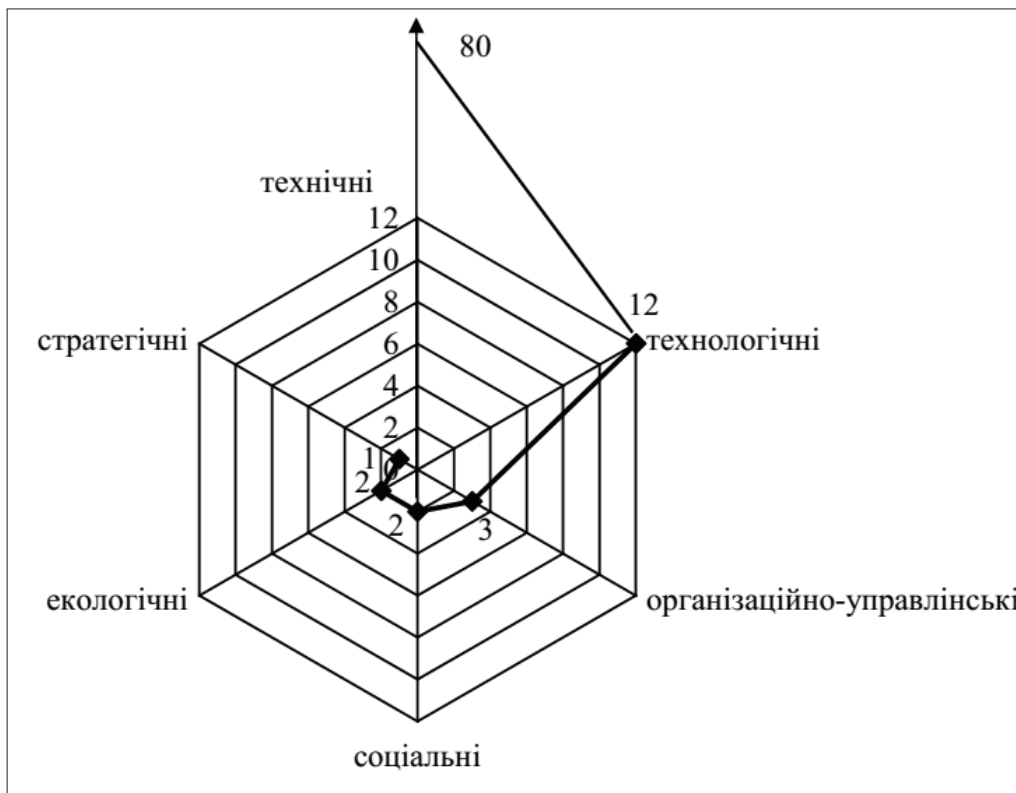

Рис. 1. Види інновацій на газорозподільних підприємствах

Зважаючи на таку структуру інновацій на газорозподільних підприємствах, у подальших дослідженнях основний акцент зробимо на технічних і технологічних інноваціях, оскільки їх вагомість у діяльності підприємств чимала, тому що саме кінцевий споживач у результаті отримує якісно і безперебійно природний газ, сплачуючи кошти, що виступають доходом для ГРП.

Для інноваційної стратегії необхідна забезпеченість виконання таких вимог:

- 1) узгодженість розмірів інвестицій;
- 2) наявність на ринку ефективно діючих підприємств-експлерентів;
- 3) узгодженість запланованих інвестицій інноваційної спрямованості із загальноекономічними умовами;
- 4) визначеність терміну реалізації завдань інвестиційно-інноваційної стратегії;
- 5) визначення реальних часових рамок;
- 6) оптимальність поєднання очікуваних результатів від вкладання інвестицій в інновації та потенційних ризиків і невизначеності майбутнього періоду [7, с. 31].

У процесі реалізації таких умов виокремлюються основні напрями розвитку нафтогазового комплексу України, до яких належать: проведення пошуково-розвідувальних робіт у наявних та перспективних нафтогазових регіонах, збільшення нафто- і газовидобутку на наявних родовищах шляхом упровадження нових технологій та інновацій. Дані напрями розвитку потребують значних фінансових вкладень, що сьогодні для України є проблематичним. Щоб успішно реалізувати зазначені вище заходи, необхідно подолати низку перешкод, основною з яких є пошук грошових коштів для впровадження інновацій. Серйозною є проблема закріплення на законодавчому рівні стимулювання інноваційних процесів на підприємствах нафтогазового комплексу України, що, своєю чергою, принесло б ефективність в умовах сталого розвитку.

Концепція сталого розвитку є однією з нових теоретичних доктрин, що покликана істотно допомогти у вирішенні наявних негативних тенденцій функціонування світової господарської системи. Сутність її полягає у тому, що соціально-економічний розвиток має бути спрямований на гармонізацію еколого-економічного простору з урахуванням поточних інтересів і потреб кожної особистості і суспільства у цілому без загрози для інтересів і потреб майбутніх поколінь. Теоретичні дослідження сталого розвитку і глобалізації відбуваються паралельно, хоча ці явища тісно пов'язані та взаємозумовлені, при цьому вони є діалектично суперечливими. Виходячи із цього, головною проблемою є гармонізація і синхронізація сталого розвитку

і процесу глобалізації, обґрунтування спроможності їх одночасної реалізації [8].

Сталий розвиток – це така цілеспрямована організація суспільства, яка за сукупності взаємопов'язаних соціально-економічних, політичних та інших процесів, що дають змогу послідовно збільшувати потенціал країни для задоволення зростаючих потреб своїх громадян з урахуванням умов охорони природного середовища і за суспільно-природної взаємодії, забезпечує досягнення більш високого життєвого рівня сучасним та наступним поколінням [9, с. 22].

Отже, інноваційний розвиток підприємств нафтогазової сфери потребує створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення фінансових ресурсів вітчизняних та іноземних інвесторів, оскільки необхідно підвищувати ефективність нафтогазового комплексу через удосконалення методів буріння, впливу на пласт, збільшення глибини видобутку запасів та впровадження інших прогресивних технологій видобутку нафти та газу, які дадуть змогу зробити економічно доцільними використання важкодоступних запасів нафти та газу [10].

Під дію вимог сталого розвитку підпадають вартість видобутку, якісний склад видобутої нафти, технологічна здатність нафтопереробних заводів, попит на нафтопродукти з боку традиційних та нових споживачів визначають напрямки та обсяги торговельних потоків світовому на ринку нафти. Розвиток світового ринку нафти пов'язаний з удосконаленням видобутку, виробництва, впровадження енергозберігаючих технологій та з диверсифікацією джерел енергоресурсів [11, с. 64].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Вищезазначене свідчить про те, що, враховуючи економічну та політичну ситуацію у країні, уряду сьогодні важко знайти інвесторів для модернізації економіки, для впровадження інновацій у сфері нафтогазової промисловості, що за умов упровадження призвело б до збільшення обсягів видобутку нафти і газу, виробництва електроенергії з альтернативних джерел, що зробило б економіку країни практично незалежною від зовнішніх джерел постачання [13].

Тому в майбутньому нафтогазова галузь повинна стати однією з галузей із надзвичайно високим ступенем концентрації капіталу й виробництва, що можливо за побудови відповідного механізму реалізації, який формується на довгострокових прогнозах соціально-економічного та інноваційно-технічного розвитку, довгостроковій інноваційній політиці й енергетичній стратегії за умов сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гораль Л.Т., Король С.В. Орієнтири для розвитку газорозподільних підприємств України. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». 2016. Вип. 1(5). С. 120–124.
2. Алфімов Д.В. Структурно-змістовний контент поняття технології. 2011. № 3(15). URL: http://almamater.luguniv.edu.ua/magazines/elect_v/NN15/index.htm.
3. Аналіз ефективності застосування ГРП на Майському родовищі. URL: <http://ukrbukva.net/page,18,51649-Analiz-effektivnosti-primeneniya-GRP-na-Maiyskom-mestorozhdenii.html>.
4. Про енергозбереження: Закон України від 01 липня 1994 р. № 74/94-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/>.
5. Через газотранспортну систему транспортується якісний природний газ. URL: <http://utg.ua/utg/media/news/2015/3/cherez-gazotransportnu-sistemu-transportutsya-yaksnij-prirodnij-gaz.html>.
6. Гораль Л.Т., Шийко В.І., Сергєєв О.П. Джерела і механізми фінансування енергозберігаючих заходів на підприємствах газотранспортної галузі. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 3(2). С. 200–204.
7. Диха М.В. Інвестиційно-інноваційна стратегія як взаємоузгоджена система розвитку економіки країни. Інноваційна економіка. 2013. № 1. С. 27–32.
8. Фоміна М.В. Сталий розвиток в умовах глобалізації: протиріччя та чинники. URL: http://unier.km.ua/upload-files/_7_2011.pdf.
9. Кислова Л.А. Історичні аспекти та концептуальні основи сталого розвитку. Економічний аналіз. 2014. Т. 18. № 1. С. 20–24.
10. Онищенко С.В., Штепенко К.П., Мирошніченко В.В. Фінансові інструменти забезпечення розвитку нафтогазового комплексу. I Международная научно-практическая конференция «Финансовый механизм решения глобальных проблем: предотвращение экономических кризисов». Экономика. 2012. URL: http://www.confcontact.com/2012_09_21/3_onischenko.htm.
11. Шапран О. Чинники сталого розвитку світового ринку нафтопродуктів. Міжнародні відносини. 2014. № 1(42). С. 61–65.
12. Червінська О.С., Грицик А.Я. Стан та перспективи розвитку підприємств нафтогазового комплексу України. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. С. 300–307.